SKATTENYTT

Officiellt organ för Taxeringsnämndsordförandenas Riksförbund

Nr 4 1966 **Årgång 16**

DISTRIBUTÖR AV
MEDDELANDEN FRÅN RIKSSKATTENÄMNDEN

Tillförlitligheten av de enligt riksskattenämndens anvisningar framräknade aktievärdena

Av docenten Göran Englund

Ett av de svåraste problem, som man kommer att ställas inför vid en övergång till den av Aktievinstutredningen föreslagna tidsobegränsade realisationsvinstbeskattningen (SOU 1965:72), blir att erhålla ingångsvärden på de vid tidpunkten för övergången s.k. "skattefria" aktierna. Då den nya lagen föreslagits retroaktivt bli tillämplig fr. o. m. den 1 mars i år, borde till nämnda grupp av aktier dels räknas sådana, som förvärvats före den 1 mars 1961, och dels de aktier, som efter nämnda tidpunkt förvärvats genom icke realisationsvinstgrundande fång. Genom något förbiseende har emellertid de föreslagna övergångsbestämmelserna endast kommit att omfatta den förra gruppen av fall. Beträffande dessa har utredningen hävdat, att det å ena sidan icke skulle vara rimligt att retroaktivt låta beskatta värdestegringar som uppkommit före tidpunkten för det att lagen börjat tillämpas, men att det å andra sidan ej heller skulle vara riktigt, att vid en framskjuten försäljning låta den värdestegring, som tillkommit efter nämnda tidpunkt, undgå beskattning (bet. s. 251 ff). Av praktiska skäl har utredningen dock föreslagit, att man såsom ingångsvärde vid en framtida beskattning av realisationsvinst väljer aktiernas värde redan vid utgången av år 1965 istället för vid månadsskiftet februari/mars.

Då det gäller börsnoterade aktier samt aktier upptagna på den s. k. fria listan, uppkommer knappast några svårigheter

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-17 18:15:33

vid bestämmandet av ingångsvärdena vid utgången av år 1965. Väsentligt besvärligare blir det däremot beträffande de övriga aktierna, d. v. s. de aktier, vars värden skall beräknas på länsstyrelsernas taxeringssektioner med hjälp av Riksskattenämndens anvisningar (RN I 5/1962). Aktieutredningen har påpekat, att dessa värden, som bygger på data, som kan ligga något eller några år tillbaka i tiden, visserligen ej kan anses vara aktuella på samma sätt som börsvärdena. Utredningen har emellertid framhållit, att i den mån de av taxeringssektionerna framräknade värdena bygger på inaktuella data, de skattskyldiga skulle ha möjlighet att under åberopande av nyare uppgifter påfordra korrigering (bet. s. 255).

Mera anmärkningsvärt måste det emellertid anses vara, att utredningen hävdat, att man, bortsett från att värderingsdata kan vara inaktuella, vid värderingen enligt nämnda anvisningar — i likhet med vad som gäller börsnoterade aktier — skulle erhålla ett "marknadsmässigt rättvisande underlag" (bet. s. 255). Denna uppfattning, som måste innebära en grov felbedömning av dessa värdens tillförlitlighet, skall i det följande göras till föremål för en kortfattad kritisk granskning.

En diskussion av ifrågavarande värderingsanvisningar är emellertid ej endast av intresse i samband med det föreliggande förslaget angående beskattning av aktievinster. Dessa anvisningar blir av betydelse även i ett antal andra beskattningssammanhang. Närmast har de ju utformats med tanke på den årliga förmögenhetsbeskattningen men de tillmätes vanligen en avgörande betydelse även vid beskattning av arv och gåva. De kan redan enligt nu gällande bestämmelser få betydelse vid inkomstbeskattningen, nämligen vid avgörande om viss transaktion skall bedömas såsom köp eller gåva. Värdenas tillförlitlighet måste således anses vara en central skatterättslig fråga.

Värdering av aktier i bolag, som icke är fåmansbolag

Vid värdering av aktier skiljer man mellan sådana fall, där till följd av aktiernas spridning aktieägarnas intressen balanserar varandra så att vinsten måste uttagas i form av utdelning på aktierna, och sådana fall, där huvuddelen av aktierna är koncentrerad till en eller ett fåtal personer, vilkas intressen icke balanserar varandra, varför beträffande rörelsedrivande bolag dubbelbeskattningen kan undgås genom att bolagsvinsten uttages i form av löner eller arvoden till delägarna (fåmansbolag).

Den förra gruppen av aktier har ansets böra värderas enligt avkastningsprincipen och detta av det skälet, att avkastningen i form av utdelning å aktierna bedömts utgöra en väsentlig säkrare måttstock på aktiernas värden än den förmögenhet, som bolaget äger. Vid den andra gruppen har man däremot funnit sig nödsakad att värdera med utgångspunkt från företagsförmögenheten, varvid såväl positiva som negativa affärsvärden vanligen måste lämnas utan avseende. Då det gäller de rörelsedrivande bolagen har anledningen till detta närmast varit, att man saknat någon representativ avkastning såsom grundval för värderingen.

Låt oss nu först uppehålla oss vid de fall, där viss spridning finnes å aktierna. Vid värdering av dylika aktier skulle man teoretiskt sett kunna tänka sig tre skilda

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-17 18:15:33

utgångspunkter för värderingen, nämligen utdelningen å aktierna, bolagets nettovinst (efter vissa justeringar med hänsyn till de dolda reservernas förändringar) samt bolagets nettoförmögenhet (även här med dolda reserver).

I en år 1952 verkställd utredning sökte den dåvarande chefen för Svenska Handelsbanken, bankdirektören Ernfrid Browaldh, att på grundval av en sammanställning av data för de börsnoterade och de å den s. k. fria listan upptagna bolagen komma fram till en slutsats i frågan om vilka faktorer, som kunde anses vara utslagsgivande för prisbildningen å aktierna. Följande hänvisning till denna utredning återfinnes å s. 6 i "PM angående värdering av icke börsnoterade aktier upprättat inom RN:s kansli i oktober 1953" (stencil):

"Beträffande 'icke familjebolag' bör värderingen i princip ske på grundval av samma faktorer, som erfarenhetsmässigt äro bestämmande för värdena på börsnoterade aktier. Värdena å sistnämnda aktier äro så gott som helt beroende av den utdelning bolagen lämna. En av bankdirektör Browaldh nyligen gjord utredning visar bl. a. att värdena å börsnoterade aktier i stort sett icke påverkas av det matematiska värdet och av förekomsten av dolda reserver. Värdet är regelmässigt helt beroende av lämnade utdelningar och förväntningar om framtida utdelningar. Undantagsvis, såsom i fråga om aktier i Grängesbergsbolaget och Stora Kopparbergs Bergslag AB, kan dock kursen påverkas av dessa bolags stora realtillgångar. Köparna nöja sig här med lägre förräntning för den större trygghet och garanti för jämna utdelningar, som bolagets stora tillgångar anses ge.

Beträffande aktier i bolag, som icke har karaktären av familjebolag, bör således avkastningsvärdet — det kapitaliserade värdet av utdelningen — i regel vara utslagsgivande."

Då RN icke redovisat någon egen utredning i frågan om de faktorer, som kan anses bestämma aktiers värde, torde man kunna utgå ifrån, att erfarenheterna i Browaldhs undersökning blivit utslagsgivande för de anvisningar, som första gången utfärdades år 1954 och som sedan med smärre korrigeringar återkommit år 1962.

Åtskilliga invändningar skulle nu kunna riktas mot den ifrågavarande grundvalen för nämnda anvisningar. Till en början skulle det kunna påpekas, att Browaldh aldrig visat, att utdelningen skulle vara någon mera tillförlitlig utgångspunkt för värdering av aktier (frågan om felmarginalerna skall i det följande närmare behandlas). Därtill kommer, att Browaldh saknat material för att undersöka den väsentliga frågan om relationen mellan prisbildningen å aktierna samt bolagens med hänsyn till de dolda reservförändringarna korrigerade vinstförhållanden. Han har endast konstaterat, att de hos börsbolagen *redovisade* årsvinsterna varit av direkt underordnat intresse i sammanhanget.

Det kan vara av intresse att nämna, att då banker eller investmentbolag låter verkställa värderingar av aktier i icke börsnoterade bolag man vanligen lämnar utdelningen utan avseende och istället koncentrerar man uppmärksamheten till en beräkning av en med hänsyn till reservbildningen korrigerad nettovinst. Även andra faktorer, såsom företagsledningens särskilda kvalifikationer, tillmätes stor betydelse.

Också vid värderingen i utländsk beskattningsrätt synes utdelningen skjutas i bakgrunden. Så har man i tysk rätt en kombination av avkastnings- och substansvärdesmetoden, varvid man såsom

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-17 18:15:33

avkastning väljer en korrigerad nettovinst hos bolaget (Stuttgarter Verfahren). Även i amerikansk rätt synes nettovinsten och icke utdelningen vara den centrala värderingsfaktorn.

Det skulle därtill kunna hävdas, att det är i djärvaste laget att utan någon närmare undersökning överföra de erfarenheter, som hämtats från börsnoterade aktier, till de icke börsnoterade. Man har således aldrig lett i bevis, att utdelningen har samma betydelse för saluvärdena å dessa båda grupper av aktier. Det är långt ifrån osannolikt, att förvärvare av icke börsnoterade aktier i allmänhet fäster förhållandevis större avseende vid andra omständigheter. Förvärv sker här vanligen med sikte på ett mera varaktigt innehav — och kanske också av förhållandevis större poster — varför ett noggrannare studium av sådana omständigheter som bolagens konsolidering och avkastningsförmåga får antagas äga rum.

En än mera betydande felmarginal kan emellertid ligga i valet av kapitaliseringsprocent. För värdering av icke börsnoterade aktier räcker det ju icke med utdelningen såsom värderingsdatum utan denna måste även kapitaliseras efter viss procent. Enligt RN-anvisningarna skall man därvid ställa denna procent "i relation till den genomsnittliga procentsatsen för den effektiva förräntningen av aktier i börsnoterade bolag inom den bransch varom fråga är". Att räkna fram den effektiva förräntningen för skilda börsnoterade aktier medför icke några svårigheter. Men det bör observeras, att man i anvisningarna talar om den *genomsnittliga* effektiva förräntningen inom samma bransch. Ett val av en genomsnittlig procent såsom beräkningsgrundval skulle i och för sig kunna vara acceptabel under förutsättning att procenttalen för de skilda börsnoterade aktierna endast obetydligt avveke från varandra och från nämnda genomsnittsprocent. Så är emellertid icke fallet, utan avvikelserna är mycket betydande.

Ur listan för RN:s senaste beräkning av de genomsnittliga procenttalen (stencil) kan följande sifferexempel hämtas. I branschen "järn- och stålmanufaktur, mek. verkstäder" har Husqvarna en effektiv förräntning (5,2), som är fyra gånger större än för aktierna med den lägsta förräntningen, nämligen Volvo (1,3). I branschen "textilindustri" lämnar aktierna i Algot Johansson en effektiv förräntning (1,8), som endast är ungefär en tredjedel av förräntningen för Almedahl-Dalsjöfors (6,2), Kilsund (5,3) och Borås Wäfveri (5,2). I branschen "Kemisk-teknisk industri" har Förenade Superfostat en effektiv förräntning (5,0), som är mellan tre och fyra gånger större än för Astra (1,4).

Nämnda siffror ger en föreställning om de ojämnheter, som skulle bli följden om man läte värdera börsnoterade aktier med utgångspunkt från utdelningar och *genomsnittliga* tal för effektiva förräntningar. Resultatet av en sådan värdering skulle bli, att exempelvis aktierna i Volvo, Algot Johansson och Astra skulle upptagas till ungefär fyrtio procent av börsvärdena, medan aktierna i Husqvarna och Förenade Superfostat skulle upptagas till omkring hundrafemtio procent av nämnda värden.

Det ovan gjorda tankeexperimentet ger en klar uppfattning om de felmarginaler man haft att räkna med, om börsnoterade aktier hade värderats med hjälp av de principer, som RN har anvisat för icke börsnoterade aktier. Det finnes icke

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-17 18:15:33

någon anledning att antaga, att dessa felmarginaler blir mindre, då ifrågavarande genomsnittstal användes å icke börsnoterade aktier. Snarare synes det vara rimligt, att här räkna med än större marginaler, då köpare av dylika aktier enligt vad tidigare sagts kan väntas fästa mindre avseenden vid utdelningen såsom värderingsdatum. I någon mån kan detta emellertid motverkas av den höjning av kapitaliseringsprocenten, som RN i sina anvisningar rekommenderat med hänsyn till att icke börsnoterade aktier är svårare att omsätta än börsnoterade.

Värdering av aktier i fåmansbolag

Redan tidigare har påpekats, att metoden att värdera aktier med utgångspunkt från bolagets förmögenhet, den s. k. substansvärdesmetoden, måste betraktas såsom en metod, vilken man blir tvungen att falla tillbaka på, då varken någon representativ avkastning på aktierna eller någon riktig nettovinst för företaget står att erhålla. Företagets affärsvärde, antingen detta nu är positivt eller negativt, är i princip ogripbart vid användandet av denna metod (observera dock kontrollmetoden i RN-anvisningarna). Därtill kommer det närmast olösliga problemet att på ett rimligt sätt fördela bolagets substansvärde på majoritets- och eventuella minoritetsposter.

Frågan, om substansvärdesmetoden generellt sett kommer att leda till för höga eller till för låga värden, synes vara svår att med någon bestämdhet besvara. Man skulle här kunna hänvisa till den tidigare diskuterade utredningen av Browaldh. Enligt denna hade nästan två tredjedelar av de i sammanställningen upptagna aktierna en börskurs, som understeg substansvärdet, och detta utan att man därvid tagit någon hänsyn till de dolda reserverna. Tillämpad på de börsnoterade aktierna skulle således substansvärdesmetoden leda till övervägande för höga värden. Detta resultatet står dock icke i överensstämmelse med de erfarenheter, som vid åtskilliga länsstyrelser gjorts med avseende å fåmansbolagen. Enligt dessa leder substansvärdesmetoden i de flesta fall till för låga värden, vilket kan ha sin grund i att RN:s anvisningar föreskrives en förhållandevis försiktig substansvärdering.

I förevarande sammanhang kan det vara av intresse att nämna, att RN år 1956 till de skilda länsstyrelserna riktade en begäran om att dessa, när kännedom erhållits om försäljning av icke börsnoterade aktier, skulle föra anteckningar angående de närmaste omständigheterna kring försäljningen samt ställa köpeskillingens storlek i relation till de värden å samma aktier, som tidigare framräknats med hjälp av RN:s anvisningar. Nu blev det emellertid tyvärr så, att flera länsstyrelser uppfattade RN:s begäran som att man endast var intresserad av sådana fall, där aktiernas faktiska saluvärden *översteg* de enligt anvisningarna framräknade värdena. Detta reducerar väsentligt värdet av de erhållna sammanställningarna.

Såtillvida var emellertid de erhållna uppgifterna, vilka huvudsakligen gällde fåmansbolag, av väsentligt intresse, som det med önskvärd tydlighet framgick, att skillnaderna mellan faktiska köpeskillingar och de beräknade värdena var mycket stora. Köpeskillingar, vilka var 4—6 gånger högre än de framräknade anvisningsvärdena, var långt ifrån ovanliga och

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-17 18:15:33

det förelåg även några fall med 7—10 gånger högre värden.

Trots vad som ovan sagts om att flera länsstyrelser missuppfattat RN:s uppmaning, lämnar det till RN inkomna materialet även intressanta upplysningar om fall av övervärderingar. Så meddelade länsstyrelsen i Östergötlands län, att försäljningarna visserligen varit förhållandevis fåtaliga men att i de fall, som varit aktuella, det visat sig att försäljningspriserna i betydligt större omfattning legat lika med eller understigit de värden, som framkommit enligt nämndens anvisningar (därvid åtskilliga släktköp). Även länsstyrelsen i Västerbottens län uppgav, att en stor del av överlåtelserna i länet skett till pris understigande anvisningsvärdena. Länsstyrelsen i Gotlands län angav — dock utan att nämna något om antalet observerade försäljningar — att i länet icke förekommit några fall med faktiska salupris överstigande framräknade anvisningsvärden. Av större intresse torde det emellertid vara, att i några fall, där länsstyrelser redovisat mera fullständigt material omfattande större antal försäljningar, övervärderingarna visserligen var i klart minoritet men att å andra sidan betydande övervärderingar — t. o. m. överstigande hundra procent — förekom med sådan frekvens, att de absolut icke kan betecknas såsom utpräglade undantagsfall.

Sammanfattningsvis skulle det kunna sägas, att uppgifterna från länsstyrelserna visar, att substansvärdesmetoden ej sällan leder fram till värden, som helt saknar anknytning till de köpeskillingar, som erhålles vid faktiska försäljningar. Av betydande intresse är det, att i samband med utarbetandet av 1962 års värderingsanvisningar några remissinstanser hävdat, att man beträffande fåmansbolag endast i undantagsfall skulle kunna tala om representativa köpeskillingar eller försäljningar under normala förhållanden (se även RN-anvisningarna s. 63). Någon egentlig marknad å vilken man skulle kunna tala om allmänna saluvärden skulle nämligen icke kunna anses vara för handen. Ofta rör det sig om ett ytterligt begränsat antal tänkbara köpare och i de fall försäljningar sker skulle det enligt nämnda remissinstanser vanligen vara betingat av tillfälligt föreliggande omständigheter, exempelvis omorganisationer, fusioner, särskilda konkurrenshänsyn, dödsfall, företagsledarens pensionering. Köpeskillingarna skulle således icke representera några kontinuerliga värden och det skulle vara tveksamt om man i sammanhanget över huvud taget skulle kunna tala om sådana värden.

Det är emellertid tänkbart, att investmentbolagens verksamhet så småningom kan leda fram till mera marknadsmässiga förhållandet på det förevarande området.

De otillförlitliga värdenas återverkningar på beskattningen

Den ovan anförda kritiken är icke i första hand avsedd att riktas mot de av RN anvisade värderingsprinciperna. Dessa anvisningar har tvingats fram av den årliga förmögenhetsskatten och RN:s uppgifter har varit att *med avseende å denna skatt* under beaktande av enkelhetsprincipen utarbeta för landet enhetliga värderingsmetoder. Därvid har man säkerligen varit medveten om att betydande felmarginaler icke kunnat undvikas.

Uppsatsförfattaren vill ej heller hävda, att det skulle vara genomförbart att ut-

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-17 18:15:33

arbeta mera tillförlitliga regler av något så när enkelt beskaffenhet. Man synes här stå inför uppgiften att göra det bästa av en omöjlig situation och de är möjligt att RN lyckats med detta. Det kan ej heller utan vidare tagas för givet, att den väsentligt mera komplicerade metoden, att värdera med hjälp av bolagens med hänsyn till reservförändringarna korrigerade nettovinster, skulle visa sig mera tillförlitlig. Vid denna senare metod skulle man dessutom ställas inför än större principiella och praktiska svårigheter, då det gäller att för de skilda branscherna finna representativa, d. v. s. till en verklig marknad anknytna kapitaliseringsprocenttal.

Syftet med undersökningen har närmast varit att visa, att tillgängliga värderingsmetoder lämnar ytterligt otillförlitliga värden. Utifrån det resultatet bör därefter kritiken närmast riktas mot de lagstiftande myndigheterna. Det kan nämligen hävdas, att man i modern beskattning i görligaste mån bör undvika att bygga på höggradigt bristfälliga beräkningsgrundvalar och i den mån sådan anknytning befinnes vara oundgängligen nödvändig, den ifrågavarande beskattningsformens skatteskalor anpassas efter nämnda förhållande.

Avslutningsvis skall nu den frågan behandlas, i vad mån man kan tala om direkt orimliga beskattningskonsekvenser i de centrala fall, där man i svensk beskattningsrätt tvingas använda sig av konstruerade värden på icke börsnoterade aktier. Därvid skall först förmögenhetsbeskattningen och arvsbeskattningen diskuteras och slutligen skall övergångsbestämmelserna till den av Aktieutredningen föreslagna tidsobegränsade realisationsvinstbeskattningen beröras.

Förmögenhetsbeskattningen

När förmögenhetsskatten infördes i vårt land motiverades den med att förmögenhetsägare med inkomsten av förmögenhet ansågs tillföras en större skatteförmåga än en person med motsvarande inkomst av anställning. Detta därför att den senare skulle bli tvungen att spara en del av den skattepliktiga inkomsten för att skydda sig mot oförutsedda händelser i form av sjukdom eller olycksfall samt för att ha något att leva av när han på grund av ålder ej längre förmår göra en arbetsinsats. Detta resonemang kan icke längre anses vara hållbart i vår tid med dess allmänna pensionssystem och obligatoriska försäkringar. Snarare borde denna argumentation leda till en *lindring* av beskattningen av vissa förmögenhetsägare, nämligen de mindre eller medelstora jordbrukare och företagare, som för att kunna följa med i den alltmera kapitalkrävande ekonomiska utvecklingen oundgängligen tvingas investera ofta betydande delar av den skattepliktiga inkomsten i företaget. Det sagda gäller oberoende av företagsform.

Den i förevarande sammanhang centrala frågan gäller emellertid verkningarna av den väsentliga övervärdering, som enligt vad som tidigare sagts ej sällan måste uppkomma vid aktievärderingen. Vad först gäller fåmansbolagen, skulle det å ena sidan kunna hävdas, att eftersom det rör sig om en skatt, vars storlek vanligen lång tid i förväg kan förutses, samt ett i förhållande till förmögenhetens storlek relativt litet skatteuttag, skatten knappast kan försätta den skattskyldige i ett plötsligt uppkommande katastrofläge. Å andra sidan är det klart, att en betydande överbeskattning på längre sikt kan bli den avgörande orsaken till att företaget måste

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-17 18:15:33

nedläggas. Sett mot bakgrunden av övrig belastning i form av årliga skatter samt ett av teknisk utveckling och kreditrestriktioner framtvingat självfinansieringsbehov, måste nämligen marginalerna för möjligheterna att överleva ofta bedömas såsom mycket snäva.

Vid icke fåmansbolagen intresserar i synnerhet verkningarna av den omständigheten, att man enligt RN-anvisningarna indirekt låter utdelningen bli grundval för beskattningen. Å ena sidan skulle det här kunna hävdas, att eftersom förmögenhetsskatten är avsedd som en skärpt beskattning av förmögenhetsägares inkomst, kan denna grundval för värderingen synas väl vald. Åtminstone skulle en garanti vanligen vara för handen att den skattskyldige blir i stånd att erlägga skatten. Mot detta kan emellertid invändas, att i utdelningen kan anses ingå en från fall till fall mycket varierande ersättning för ett risktagande. Denna ersättning bör i princip icke träffas av beskattning. Då det rör sig om riktiga saluvärden, t. ex. värden å börsnoterade aktier, kommer denna riskersättning icke att öka värdet, då den motverkas av ett högre förräntningskrav. Just däri kan förmögenhetsskatten såsom form för beskattning av inkomst sägas vara överlägsen den ordinära inkomstbeskattningen (där emellertid problemet kan tänkas lösas på annat sätt). Denna fördel faller nu i det väsentliga bort, där utdelning och genomsnittlig kapitaliseringsprocent väljes såsom utgångspunkt för värderingen.

Arvsbeskattningen

Arvsbeskattningen ställer ofta de skattskyldiga i en situation, som är helt olik den vid förmögenhetsbeskattningen. Det är ju fråga om en engångsbeskattning, vilken därtill knutits till en händelse, som ej sällan kommer alldeles oväntad och där den skattskyldige därför kan ställas inför ett plötsligt och oförutsett skattekrav. Redan vid en korrekt värdering kan den marginella skatten uppgå till 60—65 % och det bör särskilt hållas i minnet, att aktieinnehavet mången gång utgör huvuddelen av boets tillgångar. Enbart detta kan medföra i det närmaste oöverkomliga svårigheter för de skattskyldiga. Verkligt betänkligt blir emellertid läget med hänsyn till de marginaler för felvärdering, som vi tidigare uppehållit oss vid. Med hänsyn till vad som ovan sagts, skulle det icke vara orealistiskt att räkna med, att aktier i vissa fall kan komma att upptagas upp till 200 % av vad som skulle kunna erhållas vid en försäljning. De nuvarande skatteskalorna medför således en påtaglig risk för att skattskyldiga kan komma att påföras en skatt, som överstiger det verkliga värdet av vad som genom arv eller testamente tillföres dem.

Vid arvsbeskattningen tillkommer utöver vad som tidigare påpekats, åtminstone beträffande fåmansbolagen, ytterligare en risk för felvärdering. Arvlåtaren-företagsledarens död, därmed följande förändringar av företagets kreditvärdighet samt alla övriga påfrestningar på likviditeten, som dödsfallet (därvid icke minst arvsbeskattningen) kommer att föra med sig, gör det ej sällan tveksamt om företaget skall kunna fortsätta såsom ekonomisk enhet. Risken för nedläggning kan ej alltid tillfredsställande beaktas vid den värdering, som lägges till grund för arvsbeskattningen. Eftersom nu ett företags tillgångar i allmänhet väsentligen får sitt värde genom att företaget kan fortfara att existera, ligger även här en obestridlig risk för överbeskattning.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-17 18:15:33

Slutligen bör nämnas, att man vid värderingen till förmögenhetsbeskattning vanligen kan utgå ifrån att den skattskyldige kan avvakta ett för honom gynnsamt för säljningstillfälle. I samband med dödsfallet kan däremot arvsskatten och övriga omständigheter ofta tvinga fram en snabb försäljning, en omständighet, som hänsynslöst kan utnyttjas, där kretsen av spekulanter är begränsad.

Den föreslagna realisationsvinstbeskattningen

I likhet med arvsbeskattningen är realisationsvinstbeskattningen en form av engångsbeskattning. Konsekvenserna av de bristfälliga värderingsreglerna kan emellertid knappast bli lika orimliga som vid arvsbeskattningen. Vid arvsbeskattningen kan en felaktig värdering leda till en marginell beskattning på 60—65 % av ett för högt upptaget belopp medan däremot en maximal, marginell inkomstbeskattning av något högre storleksgrad endast kommer att träffa 30 % av skillnaden mellan det riktiga och det felaktiga värdet. Viss lindring kan vid realisationsvinstbeskattningen i vissa fall även erhållas vid tillämpningen av den alternativa tioprocentiga schablonregeln.

Däremot torde de bristfälliga värderingsmetoderna för realisationsvinstbeskattningens del i väsentligt flera fall än vid arvsbeskattningen medföra nackdel för de skattskyldiga. Orsaken till detta är, att nämnda värderingsmetoder, sådana de ofta med avsevärd försiktighet tillämpas av skattemyndigheterna, vanligen anses leda till för låga värden. (Uppmärksammas bör dock, att, med hänsyn till den föreslagna skattefriheten i vissa fall vid överlåtelse av minst hälften av samtliga aktier i rörelsedrivande fåmansbolag, de fastställda ingångsvärdena ej alltid kommer att bli av reell betydelse.)

Ser man saken i stort, skulle således de nämnda övergångsbestämmelserna vid realisationsvinstbeskattningen kunna anses leda till en viss utjämning av de skatteorättvisor, som kan uppkomma i samband med förmögenhets- och även arvsbeskattningen. För låga värden på aktierna, vilka medför en opåkallad lindring för vissa skattskyldiga, kan vid inkomstbeskattningen leda fram till en motverkande skärpning. Och vice versa.

Nu skulle det emellertid knappast vara förenligt med rimliga krav på ett rättssamhälle att på detta sätt bedöma frågan om ingångsvärdena. Sett ur den enskilde skattskyldiges synpunkt kan det nämligen alls icke tagas för givet, att nackdelar och fördelar kommer att motverka varandra. Så kan i vissa fall en försäljning av aktierna vara nära förestående, varför de förmögenhets- och arvsskatterättsliga konsekvenserna av aktiernas värden blir av direkt underordnad betydelse. I andra fall, där någon försäljning icke är aktuell, kommer värdena vid förmögenhets- och kanske även arvsbeskattningen att bli av helt dominerande betydelse. Dessa skilda lägen för olika grupper av skattskyldiga kan leda till väsentliga komplikationer. Tidigare har ju samtliga skattskyldigas intressen så tillvida varit desamma, som man önskat möjligast låga värden på aktierna. Nu kan med avseende å aktier i samma bolag betydande intressemotsättningar föreligga mellan de skilda delägarna.

I rättssäkerhetssammanhang bör ytterligare ett par omständigheter observeras. För det första föreligger, då de skattskyldiga vid 1966 års taxering i förmögenhetsbilagan upptager värden å aktier, ännu

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-17 18:15:33

Ur JO:s ämbetsberättelse till 1966 års riksdag

I.

Förfarandet i taxeringsnämnd
(JO 1966 s. 615—621)

1) *Bristande kommunikation* och *otillräcklig motivering* förelåg i följande fall.

En hemmansägare E. yrkade avdrag för värdeminskning av skog med 11.060 kronor. Deklarationen översändes till skogssakkunnig för granskning. Den 28 juni återfick taxeringsnämndsordföranden deklarationen från den skogssakkunnige, som antecknat att visst förhållande bort verifieras bättre genom intyg från sakkunnig person och att avdrag tills vidare borde medgivas med schblonmässigt 8.000 kronor. E:s taxering behandlades därefter vid sammanträde med taxeringsnämnden den 30 juni. Därvid beslöt nämnden att följa den skogssakkunniges förslag och medgav avdrag för värdeminskning av skog med 8.000 kronor. Efter sammanträdet utsände ordföranden till E. underrättelse om ifrågasatt avvikelse från deklarationen, vari angavs "värdeminskning å skogen medgiven med 8.000 kronor mot yrkade 11.060 kronor". Enligt underrättelsen bereddes E. tillfälle att inom 8 dagar efter mottagandet av underrättelsen yttra sig i frågan. På skriftlig förfrågan av E. underrättades denne att "taxeringsnämnden går på den skogssakkunniges utlåtande", därvid angavs den sakkunniges namn och adress. Sedermera utsändes till E., som i övrigt icke lät sig avhöra, underrättelse om slutlig avvikelse, vilken utgjorde en kopia av underrättelsen om ifrågasatt avvikelse med anteckning därjämte av beskedet om att taxeringsnämnden följt den skogssakkunnige.

JO har i ärendet anfört följande, såvitt avser den bristfälliga kommunikationen:

Enligt 65 § taxeringsförordningen är taxeringsnämnd i regel skyldig att, när anledning förekommer att åsätta skattskyldig taxering med avvikelse från självdeklaration, bereda den skattskyldige tillfälle att yttra sig i frågan. Dylik kommunikation måste självfallet ske vid sådan tidpunkt att den skattskyldige har möjlighet att — efter skäligt rådrum — bemöta innehållet i underrättelsen innan taxeringen måste företagas till slutligt avgörande. Att utförda underrättelse om ifrågasatt avvikelse efter det att taxeringsnämnden beslutat om taxeringen är uppenbart oförenligt med taxeringsförordningens bestämmelser om hur taxering skall gå till. — — —

---

icke någon lag enligt vilken höga värden skulle kunna vara de skattskyldiga till fördel. För det andra bör det uppmärksammas, att åtskilliga skattskyldiga icke är i stånd att bedöma riktigheten av de aktievärden, som länsstyrelserna med tanke på förmögenhetsskatten ofta med stor försiktighet räknat fram. Många har ej ens haft tillgång till allt det material på vilket beräkningarna bygger.

Slutligen skulle följande teoretiska invändning kunna göras. Om i åtskilliga fall vid försäljning någon allmän marknad i egentlig mening icke kan anses vara för handen, utan köpeskillingar bestämmes av alldeles särskilda, tillfälligt föreliggande omständigheter, måste det då inte vara meningslöst att hävda, att en viss del av en "värdeökning" ligger på ena sidan och en annan på andra sidan av årsskiftet 65/66?

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-17 18:15:33